

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 26 สิงหาคม 2537

Sandwich Courses

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

เมื่อผมได้ยินชื่อ Sandwich Courses ครั้งแรกเมื่อเกือบสองปีมาแล้ว ใจผมนึกถึงการฝึกอบรมการประกอบอาหารตามหลักสูตรคหกรรมศาสตร์ หากแต่มาถึงบางอ้อในภายหลัง เวลานี้ Sandwich Courses กำลังแพร่ระบาดไปทั่วโลก ในเอเชียอาคเนย์ 'หลักสูตรแซนด์วิช' มาถึงมาเลเซียก่อนประเทศอื่นใด แล้วจึงระบาดสู่ประเทศไทยในภายหลัง

แต่ 'หลักสูตรแซนด์วิช' หาใช่การฝึกอบรมการประกอบอาหารไม่ หากทว่าเป็นการจัดหลักสูตรร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยพินันกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ โดยมีข้อตกลงว่า เมื่อนักศึกษาเรียนในมหาวิทยาลัยพินันจนถึงครึ่งหลักสูตรแล้ว สามารถที่จะศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยต่างประเทศจนจบปริญญาได้ โดยที่ปริญญาบัตรที่ได้รับจะออกโดยมหาวิทยาลัยใดแล้วแต่จะตกลงกัน บางกรณีเป็นปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยพินัน บางกรณีเป็นของมหาวิทยาลัยต่างประเทศ และบางกรณีเปิดโอกาสให้นักศึกษาเลือก

ตามปกติ Sandwich เป็นชื่ออาหารที่เกิดจากการนำขนมปัง 2 แผ่นหรือมากกว่ามาประกบกัน โดยมีเนื้อ เนยแข็ง และผักสอดอยู่ตรงกลาง อาหารที่ทำได้โดยง่ายและมีคุณประโยชน์นี้มีอายุประมาณ 200 ปีเศษแล้ว คนแรกที่ริเริ่มทำแซนด์วิชก็คือ Fourth Earl of Sandwich นามเดิม John Montagu ซึ่งมีอาชีพเป็นนักการทูต ชื่อ Sandwich มาจากท่านผู้นี้

ด้วยเหตุที่ Sandwich มีอายุประมาณ 200 ปีแล้ว คำว่า Sandwich จึงสอดแทรกเข้าสู่ภาษาอังกฤษอย่างแนบเนียน แม้คำว่า Sandwich จะเป็นวิสามานยนาม แต่ในไม่ช้าก็กลายเป็นสามัญนาม โดยหมายถึงอะไรก็ตามที่ถูกประกบหรือขนาบทั้งสองด้าน และท้ายที่สุดก็กลายเป็นคำกริยา โดยหมายถึงอาการการสอดเข้าสู่สิ่งสองสิ่งที่มีคุณภาพหรือคุณลักษณะแตกต่างกัน

ด้วยเหตุที่คำว่า Sandwich มีความเป็นมาดังที่พรรณนาข้างต้นนี้เอง จึงมิใช่เรื่องน่าประหลาดใจที่มีการใช้ชื่อ Sandwich Courses กับหลักสูตรการศึกษาระหว่างประเทศ

ผมเข้าใจว่า Sandwich Courses ริเริ่มโดยมหาวิทยาลัยอังกฤษ การตัดทอนเงินอุดหนุนที่ให้แก่มหาวิทยาลัยในยุครัฐบาลนางมาร์กาเรต แตตเชอร์ (Margaret Thatcher) ทำให้มหาวิทยาลัยอังกฤษจำนวนมากต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดทางการเงิน หนทางหนึ่งก็โดย

การแสวงหานักศึกษาต่างชาติเพิ่มขึ้น การทำข้อตกลง Sandwich Courses กับมหาวิทยาลัยในเครือจักรภพจึงปรากฏอย่างแพร่หลาย ในกรณีของมาเลเซียในปีหนึ่งๆ นักศึกษามาเลย์จำนวนมากนับพันเดินทางไปศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัยอังกฤษภายใต้ข้อตกลงว่าด้วย Sandwich Courses ในไม่ช้า การทำข้อตกลงลักษณะนี้ก็ขยายสู่มหาวิทยาลัยนอกเครือจักรภพอังกฤษ ไม่เว้นแม้แต่สหรัฐอเมริกา แต่การทำข้อตกลง Sandwich Courses กับมหาวิทยาลัยในประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยกัน ไม่สู้ทำรายได้มากนัก เพราะมาตรฐานการศึกษาแตกต่างกันไม่มากนัก ยกเว้นมหาวิทยาลัยเก่าแก่ที่ยังคงขายชื่อได้อยู่บ้าง ส่วนใหญ่แล้วข้อตกลง Sandwich Courses มักจะทำกับมหาวิทยาลัยในประเทศโลกที่สาม ส่วนสำคัญเป็นเพราะนักศึกษาโลกที่สามต้องการบริการอุดมศึกษาที่มีคุณภาพดีกว่าที่ได้จากมหาวิทยาลัยที่บ้าน มีหน้าซ้ำยังเป็นเรื่องโก้เก๋ที่จะได้รับปริญญาจากมหาวิทยาลัยต่างประเทศอีกด้วย

ปัญหาทางการเงินทำให้มหาวิทยาลัยในอังกฤษลดความเข้มงวดในการรับนักศึกษาลงไปมาก มหาวิทยาลัยหลายแห่งคิดค้นหลักสูตรขึ้นมาจำนวนไม่น้อย เพียงเพื่อเป็นกลไกในการหารายได้ หลักสูตรการฝึกอบรมผุดขึ้นราวกับดอกเห็ดในภาคฤดูร้อน แต่ในคณะและสาขาวิชาหลัก แม้จะลดความเข้มงวดในการรับนักศึกษา เนื่องจากต้องการขยายปริมาณ แต่การจัดการศึกษาและการวัดผลยังคงเป็นไปด้วยความเข้มงวด นโยบายของรัฐบาลแธตเชอร์ที่กดดันให้บริการอุดมศึกษามีลักษณะเป็นสินค้ามากขึ้นนี้ ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์โดยทั่วไป

ข้อตกลง Sandwich Courses มิใช่สินค้าที่มหาวิทยาลัยอังกฤษผูกขาดการขาย หากแต่มหาวิทยาลัยอเมริกันก็ดำเนินตามในมรรควิถีเดียวกัน การเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้ไทยกลายเป็นตลาดสำคัญสำหรับการส่งออกบริการอุดมศึกษาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว บรรดาผู้บริหารมหาวิทยาลัยอังกฤษและอเมริกันพากันเดินทางมา 'ตกเบ็ด' หาลูกค้าในประเทศไทย ในช่วงกลางเดือนสิงหาคมที่ผ่านมา ดร.ปีเตอร์ นอร์ธ (Peter North) อธิการบดีมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ก็เข้ามาซื้อบั้งหาลูกค้าไทย โดยที่มีแผนที่จะจาริกแสวงหาลูกค้าในสิงคโปร์ มาเลเซีย ฮองกง ไต้หวัน และเกาหลีใต้ด้วย

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โครงสร้างการผลิตของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมเก่า ดังเช่นยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกา ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ภาคอุตสาหกรรมลดความสำคัญลง ในขณะที่ภาคบริการมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ในวงวิชาการสังคมวิทยากล่าวถึงสังคมตะวันตกว่าเป็นสังคมยุคหลังอุตสาหกรรม (Postindustrial Society) ในวงวิชาการเศรษฐศาสตร์มีข้อสรุปทั่วไปแล้วว่า กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมเก่าได้แปรสภาพเป็นสังคมเศรษฐกิจแบบบริการ (Service Economy) เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ภาคบริการจะให้ผลผลิตมากกว่าภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรมเท่านั้น หากยังเป็นภาคการจ้างงานที่ใหญ่ที่สุดในระบบเศรษฐกิจอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นผลจากการสูญเสียความได้เปรียบ

เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ในการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม แต่กลับมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในการผลิตบริการ ด้วยเหตุดังนั้น บริการจึงกลายเป็น 'สินค้า' ส่งออกรายการสำคัญของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมเก่า ที่มีใช้เรื่องน่าประหลาดใจอีกเช่นกันว่า เหตุใดบรรดาประเทศมหาอำนาจจึงพยายามผลักดันให้มีการจัดระเบียบการค้าระหว่างประเทศไปในทางที่จะให้มีการค้าบริการโดยเสรี ดังจะเห็นได้จากการเจรจาการค้าพหุภาคีรอบอุรุกวัย (Uruguay Round)

ภายหลังการจัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization) ในวันที่ 1 มกราคม 2532 เป็นที่คาดกันว่า การค้าบริการโดยเสรีจะเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในการจัดระเบียบการค้าระหว่างประเทศ แม้ในขณะนี้ประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป ก็สามารถใช้อำนาจการต่อรองที่เหนือกว่าในการบีบให้ประเทศคู่ค้าในโลกที่สามเปิดตลาดบริการอยู่แล้ว

บริการการศึกษา ไม่จำเพาะแต่บริการอุดมศึกษา กำลังเป็น 'สินค้า' ส่งออกที่ทำรายได้แก่กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมเก่าอย่างสำคัญ ทั้งนี้ไม่เพียงเพราะว่าประเทศที่พัฒนาแล้วเหล่านี้สามารถผลิตบริการการศึกษาที่มีคุณภาพดีกว่าเท่านั้น หากยังเป็นเพราะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เสริมความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมเก่าในการผลิตบริการการศึกษาอีกด้วย ดังนั้น จึงมีใช้เรื่องน่าประหลาดใจที่โรงเรียนนานาชาติและมหาวิทยาลัยนานาชาติกำลังผุดขึ้นในโลกที่สามราวกับดอกเห็ด

แต่การส่งออกบริการการศึกษาของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมเก่าจำเป็นต้องคำนึงถึงอำนาจซื้อของลูกค้า เพราะเจตนาารมณ์ของการส่งออกอยู่ที่การแสวงหารายได้ ดังนั้น การส่งออกจึงมักจะจำกัดเฉพาะกลุ่มประเทศโลกที่สามที่มีฐานะดี ดังเช่นกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในละตินอเมริกา (Latin American NICs) กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย (Asian NICs) และกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่รุ่นที่สอง (Second-Generation NICs) ดังเช่นกลุ่มประเทศอาเซียนในปัจจุบัน

ณ บัดนี้ ไทยกำลังเป็นตลาดสำคัญที่รองรับบริการการศึกษาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ไม่เพียงแต่จะมีความพยายามในการจัดตั้งโรงเรียนนานาชาติและมหาวิทยาลัยนานาชาติเพิ่มขึ้นเท่านั้น หากทว่ามหาวิทยาลัยไทยยังได้รับข้อเสนอในการจัดหลักสูตร Sandwich Courses จากมหาวิทยาลัยในประเทศที่พัฒนาแล้วอีกด้วย มหาวิทยาลัยเอกชนมีแนวโน้มที่จะตะครุบข้อเสนอ ประเภทนี้ เพราะเป็นการเพิ่มจุดขายให้แก่ตัวเอง ส่วนมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งยังคงมีอากาลังเลในปัจจุบันก็คงจะต้องเจริญรอยตามในอนาคต เมื่อค้นพบความเป็นจริงที่ว่ามหาวิทยาลัยของรัฐไม่มีอะไรจะขายแล้ว

ณ บัดนี้ กระแสโลกาภิวัตน์ไม่เพียงแต่จะทำให้ลักษณะความเป็นสินค้าของบริการการศึกษา (Commoditization) มีมากขึ้นเท่านั้น หากยังทำให้ภาคการศึกษาเป็นภาคเศรษฐกิจที่ไร้พรมแดนอีกด้วย การทะลักเข้ามาของสถาบันการศึกษาต่างชาติเป็นเรื่องที่คาดการณ์ได้ในอนาคตอันไม่ไกลนี้